

Sekretariatet
Christian Olsson
Tfn: 063-147639
E-post: christian.olsson@regionjh.se

2019-10-07

RS/196/2019

Rapport om Länstrafiken AB utifrån regionstyrelsens uppsiktsplikt 2019

Sammanfattning

Länstrafiken i Jämtland AB (Länstrafiken) bedriver i huvudsak verksamheten i enlighet med bolagsordningen, ägardirektivet, uppdragsavtal och beslut i bolagsstämman. Det finns tydliga mål för verksamheten och en struktur för hur målen följs upp och redovisas.

Verksamhetsmålen för 2018 är till övervägande del uppfyllda. Målet i ägardirektivet om en god ekonomisk hållning uppfylls dock inte. Budgetprognosen för helåret 2019 pekar mot ett underskott om ca 500 000 kr och självfinansieringsgraden är fortsatt lägre än önskat. Sedan tidigare finns ett ackumulerat underskott om ca 3,3 miljoner kronor. Ytterligare framtida negativa ekonomiska resultat medför en risk att ägaren återigen kan komma att behöva skjuta till extra medel. Med anledning av den ansträngda ekonomin har tre ägarråd hållits under 2019. I juni i år beslutade bolagets styrelse att genomföra besparingsåtgärder respektive senarelägga vissa planerade investeringar. Länstrafiken lämnade samma månad även in en begäran om kapitaltäckningsgaranti till Region Jämtland Härjedalen. Regionala utvecklingsnämnden (RUN) har behandlat ärendet och föreslagit regionfullmäktige att teckna en kapitaltäckningsgaranti till Länstrafiken om maximalt 8 miljoner kronor enligt upprättat förslag. Regionstyrelsen har nyligen tillstyrkt förslaget från RUN. Bolaget har vidtagit åtgärder för att nå en budget i balans, men den ekonomiska situationen föranleder ett behov för Region Jämtland Härjedalen att fortsatt noga följa och analysera bolagets ekonomi. Detta särskilt inför en eventuell överföring av verksamheten till förvaltning. Kollektivtrafikverksamheten bör även under 2020 hållas under särskild uppsikt.

Bakgrund

Regionstyrelsens uppsiktsplikt regleras i 6 kap 1 § kommunallagen (2017:725). I paragrafens första stycke föreskrivs att styrelsen ska leda och samordna förvaltningen av kommunens eller landstingets angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders och eventuella gemensamma nämnders verksamhet. Styrelsen ska även ha uppsikt över sådan avtalssamverkan som sker enligt 9 kap. 37 § kommunallagen (KL) eller enligt annan lag eller författning. Av andra stycket framgår att styrelsen också ska ha uppsikt över kommunal verksamhet som bedrivs i sådana juridiska personer som avses i 10 kap. 2-6 §§ KL och sådana kommunalförbund som kommunen eller landstinget är medlem i. I 6 kap. 9 § KL föreskrivs vidare att styrelsen i årliga beslut för varje sådant aktiebolag som avses i 10 kap. 2 § samma lag ska pröva om den verksamhet som bolaget har bedrivit under föregående kalenderår har varit förenlig med det fastställda kommunala ändamålet och utförts inom ramen för de kommunala befogenheterna. Om styrelsen finner att så inte är fallet, ska den lämna förslag till fullmäktige om nödvändiga åtgärder.

I Regler för regionstyrelsens uppsiktsplikt (RS/2324/2016, rev 2019) finns förtydliganden av vad uppsiktsplikten innebär och vilket arbetssätt som ska tillämpas. Av reglerna framgår bland annat att styrelsen ska övervaka den ekonomiska förvaltningen, tillse att medlen används ändamålsenligt, övervaka att fullmäktiges beslut blir verkställda, lämna råd och anvisningar samt påpeka brister, liksom att påkalla ingripande av fullmäktige när så behövs.

Regionstyrelsen fastställer årligen en plan för vilka bolag, nämnder, föreningar eller stiftelser som styrelsen ska genomföra fördjupade granskningar av. Länstrafiken var ett av de utvalda bolagen 2018. Med anledning av den fördjupade uppsiktspliktsrapporten 2018 beslutade Regionstyrelsen (§246) att fortsatt följa Länstrafikens ekonomiska situation. Bolaget är därför ett av de utvalda bolagen även i regionstyrelsens plan för fördjupad uppsiktsplikt 2019, som fastställdes vid styrelsens sammanträde den 30 januari 2019 (§ 62).

Underlaget för den här rapporten har utgjorts av bolagsordningen och ägardirektivet (RUN/65/2018), årsredovisningen 2018, revisionsberättelsen 2018, delårsrapporterna till och med augusti 2018 samt 2019, styrelseprotokollen 2019 samt vissa utvalda beslut. Länstrafiken ligger organisatoriskt under RUN i och med nämndens ansvar som regional kollektivtrafikmyndighet (RKM). RUN följer årligen upp bolagets verksamhet utifrån sitt ansvarsområde.

En särskild utredning av Länstrafikens verksamhet har genomförts under 2019. Uppdraget för den utredning som har lämnats i ärendet var att presentera lösningar för hur kollektivtrafiken kan organiseras och överföras vid en flytt till förvaltning. Utredningen är inte relevant för regionstyrelsens uppsiktsplikt. I sammanhanget bör dock noteras att regionstyrelsen vid sitt sammanträde den 25 september (§ 146) beslutade om att överlämna ett konkret förslag om framtida organisation för Länstrafiken till RUN för yttrande. Förslaget innebär bland annat att verksamheten i bolaget överförs till förvaltning från och med den 1 juli 2020 och organiseras under RUN.

Länstrafikens uppdrag och verksamhet

Kollektivtrafiken regleras i lagen (2010:1065) om kollektivtrafik. I 2 kap. 2 § föreskrivs att det ska finnas en regional kollektivtrafikmyndighet (RKM) i varje län. Region Jämtland Härjedalen är RKM i Jämtlands län och ensam ägare av Länstrafiken.

Av punkt 3 i bolagsordningen framgår att ändamålet med bolagets verksamhet är att bedriva kollektivtrafik, administration av kollektivtrafik och andra tjänster avseende kollektivtrafik. Bolaget ska erbjuda invånare kollektivtrafik, innefattande arbetspendling och annat vardagsresande i Jämtlands län och angränsande regioner. Bolaget ska inte bedrivas med huvudsakligt vinstsyfte.

Ägardirektivet reglerar ekonomiska mål och riktlinjer, rutiner för budget, redovisning, verksamhetsmål, jämställdhets-, jämlikhets och miljöarbete. Av ägardirektivet framgår att Länstrafiken har fått uppdraget att operativt verkställa den allmänna och särskilda kollektivtrafiken i Jämtlands län. Bolagets verksamhet regleras i Uppdragsavtal regional kollektivtrafik – överlämnande av befogenheter i enlighet med SFS 2010:1065 och Uppdragsavtal om samordning av samhällsbetalda resor i Jämtlands län.

Länstrafiken ska ansvara för de uppgifter som krävs för att upprätthålla en allmän kollektivtrafik i länet och till angränsande län med buss. Det innebär upphandling, avtalsuppföljning, framtagning av tidtabeller, hantering av biljettintäkter, biljettmaskiner, hållplatser, marknadsföring och statistik med mera.

Ledning och styrning

Styrelsen är bolagets verkställande organ. Uppdragets omfattning och karaktär bestäms av aktiebolagslagen (2005:551), bolagsordningen, ägardirektivet och uppdragsavtal mellan ägaren och bolaget. Styrelsen ansvarar för bolagets förvaltning, men den löpande förvaltningen handhas av VD i enlighet med de riktlinjer och anvisningar som styrelsen meddelar.

Närvaron har vid samtliga styrelsesammanträden 2018 och 2019 varit hög. Styrelsen har såväl 2018 som 2019 fastställt arbetsordning, attestnivåplan, internkontrollplan och antagit regler för arvode och representation, liksom beslutat om firmatecknare.

Verksamhetsmål och måluppfyllelse

Länstrafikens övergripande verksamhetsmål finns i det regionala trafikförsörjningsprogrammet 2016-2020, som fastställdes av regionfullmäktige i april 2016 (§ 59) och reviderades i december 2018 (§181). Det regionala trafikförsörjningsprogrammet innehåller mål, inriktning och strategier som beskriver hur kollektivtrafiken ska utvecklas. Programmet ska svara mot nationella transportpolitiska mål och mål i RUS, som har brutits ner till mätbara mål. De mätbara målen delas in i *ekonomiskt*, *socialt* och *miljömässigt* hållbar utveckling. Programmet följs upp av RUN, regionens samverkansråd, genom kollektivtrafiksamråd och övrig dialog med kommunerna. Därutöver har bolaget också egna affärs- och verksamhetsplaner.

Verksamhetsmål och utfall 2018

I tabell 1 nedan redovisas Länstrafikens verksamhetsmål och måluppfyllelse 2018.

Tabell 1 – verksamhetsmål och måluppfyllelse 2018

Mål 2018	Utfall 2018	Målet uppfyllt (Ja/nej)	Kommentar
Länstrafikens självfinansieringsgrad ska öka och uppgå till 47 procent.	- 37 procent.	Nej.	
[Resetidskvoten tåg-bil ska högst uppgå till 0,8.	- 0,8-0,95 på utvalda sträckor.	Nej.	Målet är satt i förhållande till Norrtåg och projektet Funktionella Mittstråket. Tågverksamhet ingår inte i Länstrafikens uppdrag, varför bolaget inte kan påverka målet.]
Antal resor med länstrafikens och tätortstrafikens färdbevis ska öka med 1 procent/år (tåg och buss) och uppgå			

<p>till minst</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2 458 000 resor med länstrafikens färdbevis, - 3 489 000 i tätortstrafiken. 	<ul style="list-style-type: none"> - 2 425 000, - 3 921 000. 	<p>Nej,</p> <p>Ja.</p>	
<p>Länstrafiken erbjuder resealternativ som passar mina behov (avgångstider).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Länstrafik: 22,5 procent, - Tätortstrafik: 46,5 procent. 	<ul style="list-style-type: none"> - Länstrafik: 28 procent, - Tätortstrafik: 49 procent. 	<p>(-)</p> <p>(-)</p>	<p>Målet mäts i en kundbarometer. Mätmetoden har förändrats sedan trafikförsörjningsprogrammet antogs 2016, varför resultatet för 2018 inte är jämförbart med målvärdet då programmet antogs. Resultatet baseras på ett lågt antal respondenter, varför det även i övrigt bör tolkas med försiktighet.</p>
<p>Tillgänglighet för rörelsehindrade i den allmänna kollektivtrafiken ska öka, så att fler kan använda den.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Andel fordon med läggolv eller hiss ska öka och uppgå till minst 49 procent i stomlinjetrafik, - I tågtrafik, interregional trafik och tätortstrafiken ska tillgänglighetssanpassade fordon utgöra 100 procent. 	<ul style="list-style-type: none"> - 49 procent (25 fordon), - 100 procent. 	<p>Ja,</p> <p>Ja.</p>	
<p>Nöjdhet med färdtjänstresa ska uppgå till minst 90 procent nöjdhet under hela programperioden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 96 procent. 	<p>Ja.</p>	<p>Målet mäts i en kundbarometer. Resultatet baseras på ett lågt antal respondenter, varför det bör tolkas med försiktighet.</p>
<p>Kollektivtrafikens marknadsandel ska öka.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Länstrafiken: 9,5 procent, - Tätortstrafiken: 17 procent. 	<ul style="list-style-type: none"> - Länstrafiken: 11 procent, - Tätortstrafiken: 17 procent. 	<p>(-)</p> <p>(-)</p>	<p>Målet mäts i en kundbarometer. Mätmetoden har förändrats sedan trafikförsörjningsprogrammet antogs, varför resultatet för 2018 inte är jämförbart med målvärdet.</p>
<p>Minskade nettoutsläpp av CO₂. I den allmänna kollektivtrafiken ska utsläppen minska och högst uppgå till 0,65 kg CO₂/km busstrafik.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 0,28 kg CO₂/km. 	<p>Ja.</p>	

Källa: Årsredovisning för Länstrafiken i Jämtlands län AB (Dnr 4-2319-18); Granskningspromemoria verksamhetsåret 2018 Länstrafiken i Jämtlands län AB (Dnr REV/22/ 2018).

Som kan utläsas i Tabell 1 är tre av de sju verksamhetsmålen uppfyllda, ett delvis uppfyllt respektive ett mål inte uppfyllt. För två av målen är resultaten inte jämförbara på grund av förändrade mätmetoder.

Verksamhetsmål 2020 och utfall den 31 augusti 2019

Det regionala trafikförsörjningsprogrammet reviderades i december 2018 (RUN/65/2018). I tabell 2 nedan redovisas verksamhetsmålen för 2020 och utfall den 31 augusti 2019, liksom utfall motsvarande tidpunkt 2018.

Tabell 2 – verksamhetsmål 2020 och utfall den 31 augusti 2019 respektive 2018

Mål 2020	Utfall den 31 augusti 2019	Utfall den 31 augusti 2018	Kommentar
-	-	-	<i>I fullmäktiges beslut från december 2018 om revidering av mål för 2020 har målet för <u>själfinansieringsgrad</u> utgått. Avsikten är att målet i stället ska finnas i ägardirektivet eller motsvarande styrdokument om bolagets verksamhet flyttas över i förvaltning.</i>
<i>[Resetidskvoten tåg-bil ska högst uppgå till 0,8.</i>	- 0,84-0,95 på utvalda sträckor.	- 0,84-0,95 på utvalda sträckor.	<i>Målet är satt i förhållande till Norrtåg och projektet Funktionella Mittstråket. Tågverksamhet ingår inte i Länstrafikens uppdrag, varför bolaget inte kan påverka målet.]</i>
Antal resor med länstrafikens färdbevis (tåg och buss) ska öka med 1 procent per år. Antal resor med tätortstrafikens färdbevis ska öka med 2 procent per år med 2017 som startvärde. - 2 658 900 resor med länstrafikens färdbevis, - 4 049 200 i tätortstrafiken.	- 1 494 659, - 2 579 552.	- 1 533 000, - 2 511 000.	Målet har reviderats för 2020, men antalet resor 2018 och 2019 mäts på samma sätt och är därför jämförbart.
Länstrafiken erbjuder resealternativ som passar mina behov (avgångstider). - Länstrafik: 36,5 procent, - Tätortstrafik: 58,5 procent.	- Länstrafik: 30 procent, - Tätortstrafik: 44 procent.	- Länstrafik: 33,6 procent, - Tätortstrafik: 52,8 procent.	Nya måltal har satts för 2020 med utgångspunkt i utfallet 2017. Resultaten för 2018 och 2019 mäts dock på samma sätt och är därför jämförbara. Målet mäts i en kundbarometer. Resultatet baseras på ett lågt antal respondenter, varför det bör tolkas med försiktighet.
Tillgänglighet för rörelsehindrade i den allmänna kollektivtrafiken ska öka, så att fler kan använda den.			I nuläget finns 25 fordon med låggolv/hiss. Dessa fordon beräknas vara i trafik till mitten av december 2019 då en ny avtalsperiod påbörjas.

<ul style="list-style-type: none"> - Andel fordon med läggolv eller hiss ska öka och uppgå till minst 60 procent i stomlinjetrafik, - I tågtrafik, interregional trafik och tätortstrafiken ska tillgänglighetsanpassade fordon utgöra 100 procent. 	<ul style="list-style-type: none"> - 49 procent (25 fordon). - 100 procent. 	<ul style="list-style-type: none"> - 49 procent (25 fordon). - 100 procent. 	
<p>Nöjdhet med färdtjänstresa ska uppgå till minst 95 procent under hela programperioden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 95 procent. 	<ul style="list-style-type: none"> - 97 procent. 	<p>Målet mäts genom en kundbarometer. Resultatet baseras på ett lågt antal respondenter, varför det bör tolkas med försiktighet.</p>
<p>Kollektivtrafikens marknadsandel ska öka.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Länstrafiken: 13,3 procent, - Tätortstrafiken: 30 procent. 	<ul style="list-style-type: none"> - Länstrafiken: 9 procent, - Tätortstrafiken: 16 procent. 	<ul style="list-style-type: none"> - Länstrafiken: 9,3 procent, - Tätortstrafiken: 14 procent. 	<p>Målet mäts genom en kundbarometer. Resultatet baseras på ett lågt antal respondenter, varför det bör tolkas med försiktighet.</p>
<p>Minskade nettoutsläpp av CO₂. I den allmänna kollektivtrafiken ska utsläppen minska och högst uppgå till 0,25 kg CO₂/km busstrafik.</p>	<p>(0,28 kg CO₂/km)</p>	<p>(-)</p>	<p>Värdet redovisas årsvis i årsbokslutet.</p>

Som kan utläsas i Tabell 2 är utfallet för augusti 2019 lägre jämfört med augusti 2018 när det gäller antal resor med länstrafikens färdbevis (tåg och buss), men högre avseende antal resor med tätortstrafikens färdbevis. Även när det gäller resealternativ som passar behoven (avgångstider) är utfallet lägre för augusti 2019 jämfört med augusti 2018 och målet uppfylls inte. Tillgänglighet för rörelsehindrade i den allmänna kollektivtrafiken är oförändrad mellan 2018 och 2019. Utfallet för nöjdhet med färdtjänstresa är lägre för augusti 2019 jämfört med augusti 2018, men målet uppfylls. Däremot är kollektivtrafikens marknadsandel för augusti 2019 lägre jämfört med augusti 2018. Målet uppfylls inte. Värdet för nettoutsläpp av CO₂ i den allmänna kollektivtrafiken redovisas årsvis i årsbokslutet, varför delårsrapporten inte ger information måluppfyllnaden i den delen.

Ekonomi

Av ägardirektivet framgår att Länstrafikens ekonomiska mål är att behålla aktiekapitalet intakt. Vidare ska bolaget drivas med god ekonomisk hållning med målet att självfinansieringsgraden ska öka. Bolaget ska balansera eventuell vinst eller förlust inom bolaget. Aktiekapitalet uppgår till 8 miljoner kronor och ett underskott får enligt aktiebolagslagen inte äventyra aktiekapitalet. I 25 kap. 13 § samma lag föreskrivs att en kontrollbalansräkning måste upprättas när halva aktiekapitalet är förbrukat. Bolaget måste då begära kapitaltillskott från ägaren. Detta skedde under 2017/18, vilket ledde till att Region Jämtland Härjedalen fick skjuta till ytterligare knappt 10 miljoner kr.

2018

Resultatet för 2018 var ett underskott på – 1 049 992 kr. Tillsammans med föregående års underskott uppgick det ackumulerade underskottet vid årsskiftet 2018/19 till totalt – 3 296 613 kr. Revisorerna bedömer att bolaget under 2018 i huvudsak har bedrivit verksamheten i enlighet med bolagsordning, uppdragsavtal, och beslut i bolagsstämma. Länstrafiken uppfyller dock inte kraven i ägardirektivet om en god ekonomisk hållning och når inte målet om ökad självfinansieringsgrad. Av revisionsrapporten framgår att VD och ekonomichef löpande har informerat styrelsen om bolagets ekonomiska ställning och att styrelsen vid avvikelser har fattat beslut om åtgärder. Det saknas dock en återredovisning av vilka åtgärder som har genomförts för att nå en budget i balans. Det framgår heller inte av styrelseprotokollen för året om de möten som styrelsen har initierat med ägaren för att diskutera ekonomin med mera har lett till åtgärder. Revisorerna anser att den ekonomiska situationen medför krav på bolagets styrelse att vidta åtgärder så att uppdraget kan bedrivas inom angiven budgetram. Enligt revisorerna behöver bolaget även utveckla den interna kontrollen när det gäller uppföljning av fattade beslut respektive riskanalyser.

2019

Vid slutet av 2018 fanns en osäkerhet kring hur verksamheten och uppdraget om att upprätthålla en allmän kollektivtrafik i länet skulle påverkas av en eventuell ramminskning. Denna oro undanröjdes i december i och med att fullmäktige beslutade att skjuta till ytterligare medel till kollektivtrafiken. Länstrafikens ram i form av ägarbidrag höjdes från omkring 185,5 miljoner kr 2018 till omkring 188 miljoner kr 2019.

Av delårsrapporten till och med augusti 2019 framgår att bolaget i månadsskiftet augusti/september hade ett överskott om 76 000 kr jämfört med budget. Självfinansieringsgraden uppgick till 35,5 procent. Budgetprognosen för helåret 2019 pekar dock mot ett underskott om ca 500 000 kr.

Länstrafiken lämnade i juni in en begäran om kapitaltäckningsgaranti till Region Jämtland Härjedalen. RUN behandlade ärendet den 17 september (§ 146) och har föreslagit regionfullmäktige att

1. Region Jämtland Härjedalen tecknar en kapitaltäckningsgaranti till Länstrafiken i på maximalt 8 000 000 kronor enligt upprättat förslag,
2. Länstrafiken till RUN kvartalsvis ska redovisa åtgärder för att begränsa underskottet för år 2019 samt status gällande likviditet och en likviditetsprognos kommande 12 månader.

Regionstyrelsen beslutade vid sitt sammanträde den 25 september att tillstyrka förslaget från RUN.

Av sammanträdesprotokoll framgår att Länstrafikens VD den 13 juni för bolagets styrelse presenterade förslag till besparingsåtgärder. Den 25 juni beslutade styrelsen att vissa av förslagen ska genomföras respektive vissa planerade investeringar senareläggas.

Med anledning av den ansträngda ekonomin har tre ägarråd hållits under 2019 (9 juni, 30 augusti och 8 oktober).

Återredovisning

Länstrafiken delger Region Jämtland Härjedalen information i enlighet med ägardirektivet och uppdragsavtal. Det innefattar årsredovisning, verksamhetsrapporter, protokoll från styrelsemöten och årsstämma, liksom bolagets verksamhetsplan och budget. Även revisionsberättelsen ger viktig information om bolaget och dess verksamhet. Vidare anordnas årligen ett möte där företrädare för Region Jämtland Härjedalen har möjlighet att ställa frågor till bolaget styrelse och VD samt revisorerna.

Analys och bedömning

Länstrafiken bedriver i huvudsak verksamheten i enlighet med bolagsordningen, ägardirektivet, uppdragsavtal och beslut i bolagsstämma. Det finns tydliga mål för verksamheten och en struktur för hur målen följs upp och redovisas. Verksamhetsmålen för 2018 är till övervägande del uppfyllda. Länstrafiken uppfyller dock inte målet i ägardirektivet om en god ekonomisk hållning. Trots att Länstrafiken i augusti 2019 hade ett överskott om 76 000 kr i förhållande till budget pekar prognosen för helåret 2019 mot ett underskott om ca 500 000 kr. Självfinansieringsgraden är fortsatt lägre än önskat. Eftersom aktiekapitalet uppgår till 8 miljoner kronor och det tidigare finns ett ackumulerat underskott om ca 3,3 miljoner kronor medför ytterligare framtida negativa resultat en risk att bolaget återigen kan komma att behöva upprätta en kontrollbalansräkning och extra medel skjutas till av ägaren. Med anledning av den ansträngda ekonomin har tre ägarråd hållits under 2019. I juni i år beslutade Länstrafikens styrelse att vissa förslag till besparingsåtgärder ska genomföras och vissa planerade investeringar senareläggas. Bolaget har vidtagit åtgärder för att nå en budget i balans, men den ekonomiska situationen föranleder ett behov för Region Jämtland Härjedalen att fortsatt noga följa och analysera Länstrafikens ekonomi. Detta särskilt inför en eventuell överföring av verksamheten till förvaltning. Kollektivtrafikverksamheten bör även under 2020 hållas under särskild uppsikt.